

Ненад А. ВАСИЋ*

Институт за српску културу – Приштина, Лепосавић

МУЛТИКУЛТУРАЛНОСТ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**

Апстракт: Мултикултуралност је важна за све пуноправне грађане у статусу држављана републике Србије са јужном Аутономном покрајином Косовом и Метохијом. Такође, мултикултуралност је од изузетне важности и на европском континенту, посебно у Европској унији. У савременом свету, мултикултуралност представља посебан истраживачки фокус многих културолога, политиколога, филозофа, социолога и историчара. Косово и Метохија има вишевековну историју, традицију, мултиетничност, мултикултуралност и мултиконфесионалност, а у мањем броју случајева постоји и интеркултуралност. Та важна обележја, са свим специфичностима које дефинишу и карактеришу грађане који живе и раде на простору садашњег Косова као таква, требало би да остану и да се даље слободно развијају.

Кључне речи: Република Србија, Косово и Метохија, Европска унија, Брисел, култура, мултикултуралност, интеркултуралност, преговори.

Увод

Познато је да је култура¹ мера цивилизованости сваког човека и одређеног народа у савременом свету. И Европа², и Срби³ и Албанци имају своје културе и културно наслеђе. Срби, као једно од племена старих Словена,

---

* Научни сарадник, savnen@yahoo.com

** Рад је написан у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (Ев. бр. 178028), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

- 1 У овом научном раду, појам култура дефинисан је као целокупно људско, материјално и нематеријално друштвено наслеђе присутно у садашњости, као основа за бољу будућност човека, народа и цивилизације. Према културологу Зорану Аврамовићу, три су основна елемента културе: „сазнајни, инструментални и визионарски“. Зоран Аврамовић, *Култура*, Завод за уџбенике, Београд, 2008, стр. 11.
- 2 Према историчару Слободану Бранковићу, зачетак идеје и концепт Европе може се наћи већ код софиста. Слободан Бранковић, *Историја култура и цивилизација – Крајак ирелед*, Мегатренд универзитет, Београд, 2006, стр. 16.
- 3 Већина Срба, према историчару Предрагу Ј. Марковићу, када упоређују српску културу, историју и национални карактер са Европом, уопштено познају то код два до три народа,

културно су повезани са Европом преко грчког, византијског и националног наслеђа. Историја српске културе⁴ важна је и разноврсна, а посебно историја Срба са Косова и Метохије и косовских Албанаца који имају дугачку прошлост са становишта компаративне историје цивилизације и културе. Најбоље сведочанство о томе је археологија Косова и Метохије,⁵ али, између осталог, и постојеће материјално и нематеријално културно наслеђе двају народа (и не само њих) на заједничком простору Косова. Поред заједничког дељења простора Срба, Албанаца и осталих који су тамо живели или сада живе и раде, већински су били у коезистенцији која је некада била блиска, на моменте и заједничка, а некада кроз историју цивилизације и културе одвојена. „Треба имати у виду да савремена мултикултурна друштва нису историјски изузеци, јер су многа предмодерна друштва укључивала две или више културних заједница.“⁶

Култура и мултикултуралност у Европској унији

Култура, а поготову мултикултуралност важна је у Европској унији, па и у републици Србији са Аутономном покрајином Косовом и Метохијом. Једно од најважнијих питања у ЕУ свакако јесте питање идентитета. Од велике важности су стручна и политичка разматрања која се тичу националног и европског идентитета.⁷ И национални и европски идентитет су важни за ЕУ. „Европски идентитет, који треба да се формира, требало би да сачињавају национални идентитети европских народа. Дакле, европски идентитет треба да проистиче из националних, односно да се на њима заснива.“⁸ Иако у садашњој ЕУ постоје многи национални идентитети, још увек нема заједничког европског идентитета, који је општеприхваћен у правном смислу држављанства.

дотле су „друштва и историје малих балканских и источноевропских народа Србима, *terra incognita*.“ Предраг Ј. Марковић, „Схватање Европе код Срба у модерном добу“, у: Милош Кнежевић, *Србија и Европа – Европски културни идентитети и национални идентитети европских народа – положај и перспективе српског културног идентитета у европској култури*, Дом културе Студентски град, Београд, 1996, стр. 137. О европском културном идентитету види изузетну и запажену студију из области културологије: Бранимир Стојковић, *Европски културни идентитети*, ЈП Службени гласник, Београд, 2008.

- 4 Види: *Историја српске културе*, Дечије новине, Горњи Милановац, Удружење издавача и књижара Југославије, Београд, 1994.
- 5 *Археологија Косова и Метохије*, Уредник Александар Бачкалов, Музеј у Приштини/MNA-MOSYNE – Центар за очување наслеђа Косова и Метохије, Београд, 2007.
- 6 Милан Месић, *Мултикултурализам – Друштвени и теоријски изазов*, Школска књига, Загреб, 2006, стр. 35.
- 7 Види о националном и европском идентитету у контексту европских интеграција: Edited by Pero Petrović, Milovan Radaković, *National and European Identity in the Process of European Integration*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2013.
- 8 Милован Радаковић, *Компоненте националног и европског идентитета*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012, стр. 191.

Важно је напоменути да је култура део и *acquiscommunitaire*⁹ Европске уније (у даљем тексту – ЕУ). На основу њега меродавно се одређује степен повезаности неке државе тј. њеног правног система, па и закона о култури пуноправних држава чланица али и оних које су у процесу придруживања.

Током 90-их година XX века у Европи, а посебно ЕУ, поред правне регулације ове материје, између званичника Европске комисије, комесара и експерата, вођене су важне расправе и трагало се за моделом јавне политике по питању културе, мултикултуралности у контексту асимилације и интеграције имиграната у државама пуноправним чланицама. У суштини, тада али и сада званичници на власти воде мултикултуралну политику асимилације и интеграције имиграната у државама чланицама, као што подстичу и промовишу исти приступ и у државама кандидатима и оним које су у процесу придруживања. Мултикултуралност у европском смислу означава подједнаку могућност праћену културном разноликошћу која се спроводи у атмосфери узајамне толеранције између људи и народа на одређеном простору. Са становишта Европске комисије и њихове културне политике, мултикултурализам се дефинише од 2003. године „као јавно прихватање имиграната и мањинских група као посебних група или заједница које се разликују од већинског становништва по језику, култури и које имају своје асоцијације и социјалну инфраструктуру.“¹⁰ Дакле, мултикултуралност подразумева да сваки човек у ЕУ има једнака права у свим сферама друштва, при чему се од њих не очекује нити им се намеће било какво одустајање од разноликости. Управо признавање права на културну разноликоост уз такво вођење јавних политика које гарантују сваком човеку једнакост у грађанском друштву, јесте суштина мултикултуралности и вођење мултикултурне политике од стране званичника на власти.

С друге стране, ипак, сви представници власти држава који се прикључују Европској унији односно Европским заједницама, дужни „су да прихвате правне тековине Европских заједница (*acquiscommunitaire*).“¹¹ Европска унија и европско право¹² је, између осталог, и збир различитих правних докумената и правних појава. У целини узевши, европско право садржи у основи

9 „*Acquiscommunitaire* обухвата целокупно важеће законодавство у Унији, од њеног оснивања до данас.“ Мирослав Прокопијевић, *Евројска унија – Увод*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 100. Под *acquiscommunitaire* подразумевају се и антиципирају заједничке тековине Европске уније. Другим речима, *acquis* садржи све важеће уговоре и целокупну важећу правну регулативу ЕУ. За заједничке тековине ЕУ типично је и карактеристично то да је њихово прихватање и спровођење веома важно за пријем у пуноправно чланство у њој.

10 *Migrations and Social Integration of Migrants – Valorisation of research on migration and immigration funded under 4th and 5th European Framework Programmes of Research*, European Commission, Brussels, 2003, p. 7.

11 Владимир Медовић, *Међународни сјоразуми у љраву Евројске уније*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 98.

12 Будимир Б. Кошутић, *Основи љрава евројске уније*, Правни факултет Универзитета у Београду/Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2009, стр. 24.

супранационално право европских заједница (Европска заједница за угљ и челик – не постоји од 2002. године, Европска заједница за атомску енергију, Европска економска заједница иЕЗ) и Европске уније. При том, није неисправно користити и синтагме – право Европске уније или комунитарно право.

Извори европског права деле се на изворе у материјалном и у формалном смислу. Под материјалним изворима европског права подразумевамо основне мотиве и разлоге за креирање европских прописа. У формалном смислу извора европског права садржани су одлучујући разлози за њихово појављивање међу којима се налазе: а) оснивачки уговори и позивањем на њих донето секундарно законодавство, б) споразуми који су закључени између представника власти држава чланица и између представника власти самих држава чланица и представника власти трећих држава, в) међународни уговори који обавезују представнике власти држава чланица или Заједница, г) одлуке представника власти држава чланица које имају правно дејство у сфери примене Оснивачких уговора и д) одлуке Суда правде.

„Читав *Acquis* је, према областима, до 2004. био подељен на 31 поглавље (енгл. Chapters). Таква подела је важила закључно са преговорима о проширењима из 2004/2007. После тога, за све наредне кандидате важи нова подела на 35 поглавља.“¹³ При том, једно од тих поглавља, које ће се тицати и наших представника власти када буду почели преговори и хармонизација српског законодавства и правног система са *acquiscommunautaire* ЕУ, односи се на културу и аудио-визуелну политику.

Култура и Консолидовани уговор о Европској унији

После референдумског неуспеха Уговора о Уставу за Европу¹⁴, и Реформског уговора ЕУ из Лисабона¹⁵, од 1. децембра 2009. године почео је да се спроводи потврђени Консолидовани уговор о Европској унији. Уговором

13 Прокопијевић, *Евројска унија – Увод*, оп. цит., стр. 101.

14 Види о томе: *Уговор о Уставу за Европу*, Приредио Милутин Јањевић, Службени гласник, Београд, 2005. Овај текст Устава био је написан у периоду од марта 2002. до јула 2003. године. Међутим, овај Устав одбачен је после неуспелих референдума грађана у два државама чланицама – у републици Француској 1. јуна 2005. године са (54,67% гласова) и Краљевини Холандији 16. и 17. јуна 2005. године са 63% гласова. После тога су и представници власти у Уједињеном краљевству Великој Британији и Северној Ирској и републици Пољској најавили референдум о Уставу који, ипак, нису одржали.

15 Види о томе: *Реформски уговор ЕУ из Лисабона*, у: Приредио Милутин Јањевић, Службени гласник, Београд, 2008. Актом потписивања Лисабонског споразума реформама институција Европске уније, чији је службени назив – Уговор о изменама и допунама Уговора о формирању Европске уније (Мастрихтски уговор) и Уговора о формирању Европске економске заједнице (ЕЕЗ) (Римски уговор), 13. децембра 2007. године, отворен је међународни правни процес за његово потврђивање од стране надлежних званичника држава чланица ЕУ. На састанку лидера ЕУ у Бриселу 29. октобра 2009. године постигнут је споразум о Консолидованом уговору о Европској унији. Најзад, 3. новембра 2009. године, ондашњи председник републике Чешке – Вацлав Клаус ставио је последњи потпис на овај важан европски документ.

из Лисабона, ЕУ је добила статус правног лица у међународним организацијама, јединствену спољну политику и убрзано процедурално доношење одлука.

Међу најважнијим новинама које је донео Лисабонски уговор јесу: 1) утврђивање квалификоване већине у Савету ЕУ; 2) већа улога Европског парламента у законодавном процесу; 3) увођење функције председника Европског савета и 4) функција високог представника ЕУ за спољну политику. На ванредном самиту од 19. новембра 2009. године, лидери ЕУ једногласном одлуком изабрали су белгијског премијера Хермана ван Ромпеја на функцију председника Савета ЕУ (председника ЕУ) и британку (баронесу), Кетрин Ештон за високог представника ЕУ за спољну и безбедоносну политику (шефа дипломатије ЕУ).¹⁶ То је практично омогућено на основу Уговора из Лисабона о измени Уговора о Европској унији и Уговора о оснивању Европске заједнице.

Поменути председник Савета ЕУ треба да пружа помоћ у постизању једногласја у Савету. Поред тога, ЕУ представља и на међународним скуповима. Такође, шеф дипломатије који обавља и функцију потпредседника Европске комисије, задужен је за међународно деловање у име Уније, председава састанцима министара иностраних послова држава чланица, ангажује се у раду Европског савета, а има и посебну дипломатску мрежу у свету са дипломатским особљем. Најзад, председник Европског савета, уз договор с лидерима држава чланица, утврђује главне правце спољне политике, док их високи представник спроводи у дело.

Већ у самој преамбули Уговора о Европској унији наведено је, између осталог, да су доносиоци Уговора о Европској унији били инспирисани „културним, верским и хуманистичким наслеђем Европе из којег су се као универзалне вредности развила неповредива и неотуђива права свих људских бића, као што су слобода, демократија, једнакост, слобода и правна држава...“.¹⁷ У овом контексту такође је битан члан 3. став 3. Уговора о Европској унији. „Унија поштује богатство своје културне и језичке разноврсности и ангажује се на очувању и развоју европског културног наслеђа.“¹⁸

У Уговору о функционисању Европске уније од 9. маја 2008. године, у члану 2. став 5 наведено је да у одређеним областима државе чланице задржавају надлежност, док представници Уније могу да подржавају, координирају или

16 О европским интеграцијама и дипломатији види запажене радове: Јелица Стефановић-Штамбук, „Теоријски и истраживачки проблеми међународних студија: случајеви европске интеграције и дипломатије“, у: *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 04/2008, стр. 1183–1208. Јелица Стефановић-Штамбук, „Европска унија на путу ка обједињујућој дипломатији“, у: *Изазови европских интеграција*, Службени гласник, Београд, бр. 8/2010, стр. 111–134.

17 *Уговор о Европској унији*, у: *Консолидовани уговор о Европској унији – од Рима до Лисабона*, Приредио Милутин Јањевић, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 27.

18 *Уговор о Европској унији*, исто, стр. 29.

допуњују њихове акције без обавезе држава чланица да хармонизују законске и подзаконске акте у тим областима. „Обавезујућа правна акта која је Унија усвојила на основу одредби уговора и која се односе на ове области не подразумевају хармонизацију законских и подзаконских аката држава чланица.“¹⁹ Међутим, по питању надлежности званичника Уније да воде акције у смислу пружања подршке, односи се између осталог и на домен културе, за шта је битан члан 6. став 1. „Унија је надлежна да води акције чији је циљ пружање подршке, координација или допуна активности држава чланица. Области ових активности имају европски карактер. То су:

- а) заштита и унапређење људског здравља;
- б) индустрија;
- в) култура;
- г) туризам;
- ђ) образовање, омладина, спорт и професионално оспособљавање;
- е) јавно здравље;
- ж) сарадња између администрација.“²⁰

Одредбом члана 36. у односу на чланове 34. и 35. нису препрека која се односи на забрану али и ограничење, између осталог и по питању „заштите националног културног добра уметничке, историјске и археолошке вредности...“²¹ По питању усклађивања правних прописа са поменутом одредбом члана 36. повезан је члан 114. став 4. „Ако, **после усвајања неке мере за хармонизацију од стране Европског парламента и Савета, од стране Савета или Комисије**, нека држава чланица оцени да је неопходно да задржи примену националних одредби које оправдава важношћу захтева из члана 36. или због заштите животне средине или радне средине, она о томе обавештава Комисију, уз навођење разлога за њихово даље задржавање.“²²

Члан 167. Уговора о функционисању Европске уније у целини се односи на културу.

„1. **Унија** доприноси културном развоју држава чланица уз поштовање њихове националне и регионалне разноликости, уз истовремено истицање заједничког културног наслеђа.“²³

У ставу 2 који се тиче Акција **Уније**, наведене су активности држава чланица, али по потреби и давање подршке за њихово комплетирање у различитим областима: а) бољег познавања и ширења културе и историје европских народа; б) конзервација и очување културног наслеђа од европског

19 *Уговор о функционисању Европске уније, у: Консолидовани уговор о Европској унији – од Рима до Лисабона*, Приредио Милутин Јањевић, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 29.

20 *Истио*, стр. 62.

21 *Истио*, стр. 70.

22 *Истио*, стр. 101.

23 *Истио*, стр. 125.

значаја; в) културне размене непрофитног карактера и г) уметничке и књижевне продукције, укључујући и аудио-визуелну делатност.

У ставу 3,4 и 5 наведене су активности званичника ЕУ на пољу културе у трећим државама света, унапређења различитости својих култура, али и посебно ангажовање званичника Европског парламента и Савета. „3. Унија и државе чланице фаворизују сарадњу у области културе са трећим земљама и надлежним међународним организацијама, а посебно са Саветом Европе.

4. Унија води рачуна о аспектима културе у својој активности из оквира других одредби **ових уговора**, нарочито да би поштовала и унапредила различитости својих култура.

5. Ради доприноса остварењу циљева наведених у овом члану:

– **Европски парламент и Савет**, одлучујући у складу са **редовном законском процедуром** и после консултовања Комитета региона, **усвајају акције подстицајног карактера**, што искључује сваку хармонизацију законских и подзаконских одредби држава чланица,

– Савет усваја, на предлог Комисије, препоруке.²⁴

Када је о култури реч, такође је за нас битна и Повеља о основним правима Европске уније од 14. децембра 2007. године. Члан 22. поменуте Повеље односи се на културну, религиозну и језичку разноликост. „Унија поштује културну, религиозну и језичку разноликост.“²⁵ Такође, чланом 25. одређена су права остарелих лица и између осталог, по питању културе. „Унија признаје и поштује право остарелих лица на достојан и независан живот и учешћа у друштвеном и културном животу.“²⁶

Три велика политичка оспоравања мултикултуралности у ЕУ

Као политички пројекат, мултикултуралност је и поред интензивног представљања и имплементације, дошао у кризу чак се и повремено оспорава као такав. Прво, значајно оспоравање мултикултуралности управо је био случај када је садашња канцеларка Ангела Меркел у Савезној Републици Немачкој, у време обављања свог другог политичког мандата, 16. октобра 2010. године у Посдаму, на састанку са омладинским члановима из њене, владајуће Хришћанско-демократске уније – (ЦДУ), званично прогласила крај мултикултуралности због све већег имигрантског утицаја, пре свих Турака из разлога њиховог и не само њиховог, већинског одбијања да се реинтегришу у постојеће немачко друштво. „Der Ansatz für Multikulti ist gescheitert, absolut

24 Уговор о функционисању Европске уније, исто, стр. 125.

25 Повеља о основним правима Европске уније, у: Консолидовани уговор о Европској унији – од Рима до Лисабона, Приредио Милутин Јањевић, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 368.

26 Исто, стр. 369.

gescheitert!“²⁷ У преводу на српски језик – Приступ мултикултуралности је промашен, апсолутно промашен! – Наравно да мултикултуралност није био промашен политички пројекат ни тада, а ни сада. Међутим, није питање да ли је немачкој потребна мултикултуралност или не, већ је право питање, према писцу Миленку Вакањцу, шта са „неприлагођеном радном снагом (и немачком!) у светској привредној трци?“²⁸ Немачка канцеларка Меркел ипак се определила за асимилацију и интеграцију у немачко мултикултурно и демократско друштво.

Друго велико оспоравање десило се када је премијер Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске Дејвид Камерон, 5. фебруара 2011. године у свом запаженом говору, напоменуо на Минхенској конференцији о безбедности да се код њих доктрина државног мултикултурализма показала неуспешном и да је треба напустити. Према Камерону, Великој Британији није потребна пасивна толеранција, већ активни и снажни „либерализам.“²⁹ Важно запажање у вези Камероновог говора, његовове суштине и смисла, имала је издавач и шеф Нео магазина, Паулина Нудинг. „Није критиковао етнички и културни плурализам, већ идеју о ‘државном мултикултурализму’, у оквиру којег се различити морални стандарди примењују на различите друштвене групе.“³⁰

Најзад, треће критичко оспоравање и негирање мултикултурализма имао је и ондашњи председник републике Француске, Никола Саркози. По питању мултикултуралности, Саркози је 10. фебруара 2011. године у емисији – *Paroles de Français* (Речи француског) на каналу TF1 истакао да су французи доживели „неуспех мултикултурализма.“³¹

Бавећи се мултикултурализмом и дOMETИМА мултикултурног грађанства,³² политиколог Никола Беђинац је дошао до констатације да су јавни иступи

27 *Integration: Merkel erklärt Multikulti für gescheitert*, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/integration-merkel-erklaert-multikulti-fuer-gescheitert-a-723532.html>. приступљено 20. 12. 2013.

28 Миленко Вакањац, *Крај Немачке ујојије зване мултикултуралношћу*, http://www.srpskadijaspora.org/index.php?option=com_content&view=article&id=295:kraj-nemacke-utopije-zvane-multikulturalnost&catid=45:regije&Itemid=140. приступљено 03.04.2012.

29 David Cameron, *PM's speech at Munich Security Conference*, <http://www.number10.gov.uk/news/speeches-and-transcripts/2011/02/pms-speech-at-munich-security-conference-60293>. приступљено 17.05.2013. Иначе, пре Камерона, и ондашњи премијер и лидер Лабуристичке партије (у политици британских лабуриста, посебно се подржавају мултикултурни пројекти и аранжмани), Тони Блер је 2006. године критиковао концепт и модел мултикултуралности.

30 Paulina Neuding, *The Cultural Contradictions of Multiculturalism*, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-cultural-contradictions-of-multiculturalism>. приступљено 08.03.2011.

31 Christophe Barbier, *L'Express rejoue "Paroles de Français"*, http://www.lexpress.fr/actualite/politique/l-express-rejoue-paroles-de-francais_961325.html приступљено 23.12.2013.

32 У савременом, глобалном контексту, Вил Кимлика писао је и говорио о мултикултуралном грађанству. „Један од извора културне разноврсности јесте коегзистенција унутар једне државе више од једне нације, при чему термин нација значи историјску заједницу, мање или више институционално довршену, која заузима дату територију и која има особени језик и културу. Нација у овом смислу тесно је повезана са идејом народа или културе – заиста,

Ангеле Меркел, Дејвида Камерона и Николе Саркозија фондирани на различитим политичким традицијама (комунитаризму, републиканизму и либерализму), али је ипак њихова порука: „мултикултурализам је непријатељ политичке интеграције имиграната.“³³ То није тачно! Мултикултуралност није препрека интеграцији имиграната у било које савремено и демократско друштво у било којој држави и у ЕУ и на европском континенту. Међутим, потребно је да постоји заједнички национални идентитет који је отворен за све, а који се персонификује у грађанској једнакости у правима и слободама, уз обавезе и одговорности и поседовању држављанства у држави.

Без обзира на изнете ставове и пропратне стручне коментаре, Немачка, Велика Британија и Француска ипак су мултикултуралне државе. Напоменимо и то да су и све остале државе пуноправне чланице ЕУ мултикултурне. При том, сви имигранти су у обавези да поштују њихове законе и да говоре званични језик у било којој држави ЕУ како би остварили своја права не само на држављанство, већ и на рад и најзад, пребивалиште.

Култура и мултикултуралност у Републици Србији

Савремена Република Србија је мултикултурна држава у којој култура има важно место и улогу у политичким и друштвеним активностима. То се посебно односи на културу Срба као већинског народа у односу на културе националних мањина. И у важећем Уставу Републике Србије, у Члану 48, подстиче се и истиче уважавање разлика. „Мерама у образовању, култури и јавном обавештавању, Република Србија подстиче разумевање, уважавање и поштовање разлика које постоје због посебности етничког, културног језичког или верског идентитета њених грађана.“³⁴ Ондашњи Председник Републике Србије (у даљем тексту – РС) Борис Тадић, 3. септембра 2009. године донео је Указ³⁵ о проглашењу Закона о култури, који су 31. августа 2009. године већинском одлуком донели народни посланици на заседању Народне скупштине Републике Србије. Чланом 3. наведена су начела културног развоја РС. Поменути чланом 3. став 4. одређен је однос према вредностима и разноликости у култури, где се прецизира „уважавање културних и демократских вредности европске и националне традиције и разноликост

ови појмови се често дефинишу једни другима. Дакле, земља која има више од једне нације није нација-држава, већ мултинационална држава у којој мање културе образују 'националне мањине'. Will Kumlika, *Мултикултурализам – Мултикултурно грађанство*, ЦИД/Подгорица-Јесенски и Турк/Загреб, 2004, стр. 22.

33 Никола Бељинац, „Мултикултурализам и (дез)интеграција: Осврт на европске расправе о диметима мултикултуралног грађанства“, у: *Политички животи*, Центар за демократију/Факултет политичких наука Универзитета у Београду/ЈП Службени гласник, Београд, бр. 3/2011, стр. 75.

34 *Устав Републике Србије*, уредник Јовица Трукуља, Службени Гласник, Београд, 2010, стр. 29–30.

35 *Указ о проглашењу Закона о култури*, у: Службени гласник, Београд, бр. 72/2009, стр. 3.

културног израза...“.³⁶ Поред члана 3. став 4. посебну вредност и значај за културу у смислу општег интереса представља тачка 6. став 5, а који се односи на званичне програме и пројекте установа културе, затим на удружења у култури и осталих „субјеката у култури који својим квалитетом доприносе развоју културе и уметности.“³⁷ Српски закон о култури усклађен је са важећим законским прописима ЕУ.

Срби са Косова и Метохије и косовски Албанаци између мултикултуралности и интеркултуралности

Српски народ има разноврсно и вредно културно наслеђе за европске прилике, а свакако да има и скромног, ипак важног удела и у светском културном наслеђу. За Старе Словене, Србе, култура је била и остала важна од доласка на Балканско полуострво до сада. То се може најбоље видети „кроз споменике културе.“³⁸ Кроз историју цивилизације, културе и уметности, Косово је важно и за Србе али и за Албанце. Нема дилеме да је Косово важно за национални идентитет Срба.

Дакле, Косово има вишевековну историју, традицију, мултиетничност, мултикултуралност и мултиконфесионалност, уз у мањини случајева интеркултуралност, као своја важна обележја у садашњој ери глобализације³⁹. Та важна обележја, са свим специфичностима које карактеришу садашње Косово као такво, требало би и да остану и да се даље слободно развијају.

У суштини, српско културно наслеђе има две савремене специфичности: 1) многа културна добра била су инспирисана и створена на Косову или се и сада налазе тамо, као део српског културног наслеђа и 2) савремена специфичност српског културног наслеђа у републици Србији и јужној аутономној покрајини Косову и Метохији свакако јесте међународни протекторат Уједињених нација, на основу Војно-техничког споразума из Куманова од 9. јуна 1999. године, Резолуције⁴⁰ 1244 СБУН од 10. јуна 1999. године, и међународне мониторинг мисије ЕУЛЕКС Косово од 17. фебруара 2008. године, на основу заједничке акције Савета⁴¹ министара ЕУ. При том, званично,

36 Закон о култури, у: Службени гласник, Београд, бр. 72/2009, стр. 3.

37 Исто, стр. 3.

38 Миљојко Базић, *Идентитет и културно наслеђе Срба*, Научна КМД, Београд, 2007, стр. 75–76.

39 Ненад Васић, *Мојћностии мултикултурној идентитетииа Косова и Метохије у ери глобализације – (Култура или етнонационализам?)*, у: Баштина, Приштина-Лепосавић, свеска 20/2006, стр. 178.

40 Види о Резолуцији 1244 СБУН: RESOLUTION 1244 (1999), United Nations Security Council, New York, S/RES/1244 1999, p. 1–8.

41 *Заједничка акција Савета* 2008/124/ЦФСР од 4. фебруара 2008. о Мисији владавине йрава Евројске уније на Косову, ЕУЛЕКС Косово, [http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council_JA_on_EULEX_Kosovo-Serbian-\(Final\).pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council_JA_on_EULEX_Kosovo-Serbian-(Final).pdf) приступљено 05. 11. 2009. За правно институционализовање ЕУЛЕКС-а, у документу Заједничка акција,

17. фебруара 2008. године, већина посланика косовских Албанаца у Скупштини Косова прогласили су једнострану независност⁴² државе Косово, коју званичници у Београду не признају.

Европска перспектива за Западни Балкан поменута је на Загребачкој конференцији 2000 године. Почевши од 6. новембра 2002. године, за Косово је уведен – Stabilisation Tracking Mechanism од стране Кристофера Патена и Европске комисије, као део Механизма двоструког колосека за некадашњу Државну заједницу Србија и Црна Гора, а званично је отворен са агендом и декларацијом самита у Солуну од 21. јуна 2003. године. Поред извештаја Европског парламента, које парламентарцима у Бриселу и Стразбуру подносе специјални известиоци, најважнији су периодични годишњи извештаји Европске комисије.⁴³ У вези са међународним и регионалним представљањем званичника из Приштине на међународним конференцијама, у деветој рунди политичког и техничког дијалога одржаног у Бриселу 24. 02. 2012. године, постигнут је договор између тадашњег шефа српског тима за преговоре Борислава Стефановића и шефа косовског тима за преговоре Едите Тахири. Од 11 параграфа Договора о регионалном представљању и сарадњи, најважнији су параграфи 2, 3, 4, 5 и 11.

„2. У том смислу ‘Косово*’ је једини назив који ће се користити у оквиру регионалне сарадње.“⁴⁴ Према важећем договору, назив Косово са фуснотом под наводницима је једино што ће се налазити на таблама када званичници Косова буду учествовали на некој међународној конференцији. У параграфу 3

искоришћени су следећи параграфи Резолуције 1244: 10, 11, 17 и 19. Свој први извештај званичници мисије ЕУЛЕКС Косово објавили су 23. јула 2009. године. Види: *ЕУЛЕКС извештај о програму*, Програмска канцеларија ЕУЛЕКС-а/Кабинет шефа мисије ЕУЛЕКС-а на Косову/Мисија владавине права на Косову, Приштина, Јул 2009, стр. 1–181. Интересанто је истаћи да се у овом извештају уопште не помиње синтагма културно наслеђе. Међутим, што је свакако позитивно, то није случај са њиховим извештајем од 12. маја 2010. године који се односи најпре на Косовску полицију, али и на Судски савет Косова. У извештају је поменуто да је Косовска полиција отпочела преузимање „одговорности од КФОР-а за обезбеђивање религијских добара и добара културне баштине.“ *ЕУЛЕКС извештај о програму*, Програмска канцеларија ЕУЛЕКС-а/Кабинет шефа мисије ЕУЛЕКС-а на Косову/Мисија владавине права на Косову, Приштина, мај 2010, стр. 15. Касније, у истом извештају који се директно односи на Судски савет Косова, у смислу њихових изазова, недвосмислено је охрабрена и подржана успостава информacionих система (ИТ) по питању предмета на „управном и културном нивоу...“ *Истио*, стр. 29. У Извештају ЕУЛЕКС-а за 2011. годину синтагма културно наслеђе се уопште не помиње. Види о томе: *Eulex Programme Report 2011*, Eulex, Prishtina, June 2011.

42 *Deklarata e Pavarësisë së Kosovës*, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,100>. приступљено 03. 10. 2013.

43 О извештајима Европске комисије и парламентарцима из Европског парламента види: Ненад Васић, „Међународне организације и савремена специфичност Српског културног наслеђа на Косову и Метохији“, у: *Културно наслеђе Косова и Метохије – Историјске теме Косовине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности*, Канцеларија за Косово и Метохију Владе Републике Србије, Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, 2013, стр. 637–652.

44 *Договор о регионалном представљању и сарадњи*, <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=168200>. приступљено 10.05.2013.

Договора наведен је и пропратни текст који ће се користити у званичним документима. „3. Фуснота која ће се примењивати у вези са звездicom у горе наведеном параграфу 2, ће гласити: “This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSC 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.”⁴⁵

Параграфом 4 поменутог Договора омогућено је да представници Косова могу самостално да учествују за свој рачун и говоре за себе на међународним и регионалним конференцијама. Према параграфу 5 Договора, сви документи који буду парафирани и потписивани или само парафирани или потписивани, званичници из Приштине ће то радити у складу са параграфом 2 и 3. У параграфу 11 поменуто је да су то привремени договори. „11. Ови договори су прихваћени на привременој основи.”⁴⁶

Српско културно наслеђе и Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа Београда и Приштине

На Косову је за мултикултуралност од суштинске важности култура дијалога и толеранција међу људима. Дакле, нема културе дијалога уколико нема признавања, уважавања и поштовања другог. Историјски узевши, позитиван пример на Косову за то нам је гостољубље и гостопримље у Њиланском крају,⁴⁷ односно косовском поморављу, као парадигма интеркултуралности (међуодноса припадника различитих културних провинијенција), о чему је изванредно писао и узвишено говорио академик САНУ Атанасије Урошевић. Свакако скорашњи позитиван пример после дужег времена ишчекивања за културу дијалога и толеранцију јесу 8. маја 2011. године иницирани преговори званичника из Београда и Приштине уз посредовање Кетрин Ештон о техничким питањима али и проблему статуса Косова.

Интересантно је напоменути да у Првом споразуму о принципима који регулишу нормализацију односа, који је парафиран у Бриселу 19. априла 2013. године од стране два премијера – Владе Републике Србије Ивице Дачића и Владе Косова Хашима Тачија и Кетрин Ештон, уште није поменуто културно наслеђе на Косову. Међутим, у Плану за примену поменутог споразума од 22. маја 2013. године у шестом делу – Опште одредбе, поменуто је религијско и културно наслеђе. У Плану за примену помиње се да ће бити формирано: „Специјално полицијско одељење за заштиту религијског и културног наслеђа.”⁴⁸

Шта је позадина свега тога?

45 *Истио*

46 *Истио*

47 Ненад Васић, Атанасије Урошевић, „О гостољубљу и гостопримљу у Њиланском крају“, у: *Башићина*, Приштина-Лепосавић, свеска 25/2008, стр. 267–274.

48 Hashim Thaçi, Ivica Đačić, Catherine Ashton, *Implementation Plan*, Brussels, 22. May 2013, p. 4.

После девет рунди техничког дијалога у Бриселу који су водили најпре Борислав Стефановић и Едита Тахири, а касније Дејан Павићевић, започет је и политички дијалог о нормализацији односа званичника у Београду и Приштини, који су водили два премијера. У суштини, Први споразум о принципима који регулише нормализацију односа, у 15 таксативно наведених тачака нигде експлицитно или имплицитно не наводи религијско и културно наслеђе на Косову и Метохији. На седници одржаној 23. априла 2013. године званичници Владе Републике Србије усвојили су једногласно – „Извештај о досадашњем процесу политичког и техничког дијалога са привременим институцијама самоуправе у Приштини уз посредовање Европске уније, укључујући и процес имплементације постигнутих договора.“⁴⁹ Извештај је по хитном поступку послат у Народну скупштину Републике Србије, како би се о њему изјаснили народни посланици. Председник Народне скупштине РС, мр Небојша Стефановић, сазвао је Другу посебну седницу за 26. април 2013. године, када је и одржана. На седници Народне скупштине РС народни посланици донели су Одлуку о прихватању Извештаја о досадашњем процесу политичког и техничког дијалога са Привременим институцијама самоуправе у Приштини уз посредовање Европске уније, укључујући процес имплементације постигнутих договора.⁵⁰ Иначе, Одлуку је усвојило 173 народна посланика, против је било 24, један је био уздржан, а петоро народних посланика није гласало.

Активност званичника у Приштини на имплементацији Бриселских договора

Актуелни проблеми, савремени изазови и разлике политичких званичника уз већину културних посленика у вези са културом (цивилизацијским наслеђем), али и културних креативних индустрија⁵¹ (продукција) и не само

49 *Формиран тим за имплементацију споразума са Приштином*, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=188569>. приступљено 02.05.2013.

50 Види: *Одлуку о прихватању Извештаја о досадашњем процесу политичког и техничког дијалога са Привременим институцијама самоуправе у Приштини уз посредовање Европске уније, укључујући процес имплементације постигнутих договора*, Народна скупштина Републике Србије, РС број 21, Београд, 26. април 2013. године, стр. 1.

51 *Креативне индустрије* представљају спој креативних уметности тј. талента човека, са новом економијом знања (поред стицања потребног знања интенција се ставља на развијање способности) и новим медијским технологијама, а који су исказани кроз њихову креативност, инвентивност и производњу нових културних добара уз очување или поученој потреби, редефинисање постојећег система вредности демократског друштва и грађана у својству потрошача. „Креативне индустрије воде ширењу друштвене основе предузетничке културе, проширујући могућности за пословање на делове становништва који су раније подразумевали слабу предузетничку активност и различите облике друштвене зависности, а то што привлаче ‘уметнике, музичаре, професоре и научнике’ није занемарљив разлог.“ Џон Хартли, *Креативне индустрије*, Клио, Београд, 2007, стр. 8. У овом контексту важна нам је још једна напомена Џона Хартлија. „Сигурно је да концепт

њих, на Косову, нису од скоро. Њихово постојање и присуство можемо научно, историјски, архивски, музејски и последње али не и најмање важно – археолошки пратити јасно или у траговима, контурама вековима уназад.

Ипак, проблем званичника у Приштини јесте то што се измене и допуне важећих законских прописа не врше договореном временском динамиком и дошло се до ситуације да касни примена постигнутих Бриселских договора. Уз још једну важну напомену. Од изузетне важности је законодавна реформа у Београду и Приштини. Ипак, најважније је спровођење донесених закона.⁵²

Споразум од 4. децембра 2012. године тиче се: Размене Официра за Везу и формирања специјалне мултиетничке јединице Полиције Косова за заштиту српског верског и културног наслеђа. У истраживању имплементације договора у вези са заштитом верског и културног наслеђа, политиколог Иљир Деда и правница Аријана Ђосај-Мустафа дошли су до следеће констатације у свом Извештају из јуна 2013. године.

„Специјална мултиетничка јединица Косовске Полиције за заштиту српског наслеђа: Полиција Косова је створила јединицу за безбедност културног наслеђа и верских објеката у априлу 2013, са 200 полицајаца. Ова јединица основана је у оквиру Одељења Специјалних Јединица, односно у Управи за Безбедност Специјалних Значајних Објеката и Личности. Мисија ових 200 припадника јединице састоји се на обезбеђивање културног наслеђа и верских објеката на спољним просторијама. Ова јединица ће тесно сарађивати са три компоненте, општине, полицијске станице и верским свештеницима.“⁵³

Ипак, требало би да се званичници активно баве проблемима у култури косовских Срба и косовских Албанаца и њиховим решавањем. Такође, званичници би требало да познају и уважавају специфичности осталих култура, уз давање инвентивних, креативних и развојних предлога за њихов даљи развој. Ако су то наше заједничке почетне премисе, теза Самјуела Хантингтона о сукобу цивилизација⁵⁴ на случају Косова могла би се и са научног и са практичног становишта сматрати превазиђеном старом парадигмом, односно да је *contradictio in adjecto*.

‘креативних индустрија’ комбинује – а затим и радикално мења – два старија термина: **креативне уметности** и **културне индустрије**. Ова промена је значајна јер доводи уметност (односно културу) у директан контакт са индустријама великих размера као што су забавни медији (односно са тржиштем).“ Џон Хартли, *нав. дело*, стр. 12–13. Културни туризам је интегрални део креативне индустрије и у непосредној је вези са туризмом али и индустријом забаве.

52 У домену културе, културних институција и културног наслеђа у правном систему Косова, постоје, између осталих и следећи закони: 1. Закон о установама културе, *Ligjin për institucionet e kulturës*, <http://www.gazetazyrtare.com/> приступљено 07.11.2009, и 2. Закон о културном наслеђу, *Ligjin për trashëgiminë kulturore*, <http://www.gazetazyrtare.com/> приступљено 07.11.2009.

53 Иљир Деда, Ариана Ђосај-Мустафа, *Спровођење споразума њолийичкој дијалоја Србија-Косово*, КИПРЕД, Приштина, Но. 4/13 -ЈУН 2013, стр. 7.

54 Самјуел П. Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање светској њорейка*, ЦИД, Подгорица, 1998.

Постављамо питање: да ли је мултикултуралност после свега могућа или немогућа у региону Југоисточне Европе тј. на Западном Балкану, конкретно у Србији и на Косову? Сматрамо да је могућа, али условно.

На Косову вековима постоје српски и албански културни идентитети, али и остали културни идентитети. Другим речима, постоји културна разноликост Срба, Албанаца, Црногораца, Рома, Бошњака, Турака, Горанаца, Ашкалија и Египћана. Требало би на простору Косова, признати сваком човеку, грађанска и културна права да их слободно и отворено користе у складу са његовим опредељењем.

У Бриселској агенди свакако једно од најважнијих питања дефинитивно јесте питање и третман културе и културног наслеђа на Косову. При том, не би требало изгубити из вида нашу заједничку, европску мултикултурну и интеркултурну перспективу.

Завршно разматрање

Култура, а посебно мултикултуралност важни су не само за ЕУ већ и за републику Србију са Косовом и Метохијом. Међутим, проблем са мултикултуралношћу на Косову је:

- 1) селективно поштовање људских права и слобода Срба;
- 2) мали, добровољни повратак интерно расељених лица;
- 3) интензивирање миграција нарочито младих људи из економских разлога и немогућности запошљавања и
- 4) мала и ограничена владавина права.

Такав однос према људима на Косову требало би променити. На Косову се не примењују у пуном капацитету међународне конвенције УНЕСКО и Савета Европе, али и препоруке Европске комисије. Иначе, право на заштиту сопственог културног наслеђа сврстано је у сет основних људских права и грађанских слобода. Ту се такође налази и осигурање сопственог културног наслеђа, његова промоција и доступност, као и омогућавање и остваривање одрживог културног развоја. Најзад, Косово би требало да постане мултикултурно и демократско друштво.

Литература

- Аврамовић 2008: Зоран Аврамовић, *Култура*, Завод за уџбенике, Београд.
- Базић 2007: Миљојко Базић, *Идентитет и културно наслеђе Срба*, Научна КМД, Београд.
- Бачкалов 2007: Александар Бачкалов (ур), *Археологија Косова и Метохије*, Музеј у Приштини/MNAMOSYNE – Центар за очување наслеђа Косова и Метохије, Београд.

- Бељинац 2011: Никола Бељинац, „Мултикултурализам и (дез)интеграција: Осврт на европске расправе о дOMETИМА мултикултуралног грађанства“, у: *Политички живои*, Центар за демократију/Факултет политичких наука Универзитета у Београду/ЈП Службени гласник, Београд, бр. 3/2011.
- Бранковић 2006: Слободан Бранковић, *Историја култура и цивилизација – Крашак ѝрепед*, Мегатренд универзитет, Београд.
- Васић 2006: Ненад Васић, „Могућности мултикултурног идентитета Косова и метохије у ери глобализације – (Култура или етнонационализам?)“, у: *Башићина*, Приштина-Лепосавић, свеска 20/2006.
- Васић 2013: Ненад Васић, „Међународне организације и савремена специфичност Српског културног наслеђа на Косову и Метохији“, у: *Културно наслеђе Косова и Метохије – Историјске ѝековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности*, Канцеларија за Косово и Метохију Владе Републике Србије, Универзитет у Приштини, Косовска Митровица.
- Васић, Урошевић 2008: Ненад Васић, Атанасије Урошевић, „О гостољубљу и гостопримљу у Ѓиланском крају“, у: *Башићина*, Приштина-Лепосавић, свеска 25/2008.
- Деда, Ѓосај-Мустафа 2013: Иљир Деда, Ѓосај-Мустафа Ариана, *Сировођење сйоразума йолићичкој дијалоја Србија-Косово*, КИПРЕД, Приштина, Но. 4/13 – ЈУН 2013.
- ЕУЛЕКС извештај о йројраму*, Програмска канцеларија ЕУЛЕКС-а/Кабинет шефа мисије ЕУЛЕКС-а на Косову/Мисија владавине права на Косову, Приштина, Јул 2009.
- Eulex Programme Report 2011*, Eulex, Prishtina, June 2011.
- Eulex Programme Report 2012*, Eulex, Prishtina, June 2012.
- Закон о култури*, у: *Службени гласник, Београд*, бр. 72/2009.
- Историја српске културе*, Дечије новине, Горњи Милановац, Удружење издавача и књижара Југославије; Београд, 1994.
- Јањевић 2005: Милутин Јањевић (прир), *Уговор о Устави за Европу*, Службени гласник, Београд.
- Јањевић 2008: Милутин Јањевић (прир), *Реформски уговор ЕУ из Лисабона*, Службени гласник, Београд.
- Јањевић 2009а: Милутин Јањевић (прир), „Повеља о основним правима Европске уније“, у: *Консолидовани уговор о Европској унији – од Рима до Лисабона*, Службени гласник, Београд.
- Јањевић 2009б: Милутин Јањевић (прир), „Уговор о Европској унији“, у: *Консолидовани уговор о Европској унији – од Рима до Лисабона*, Службени гласник, Београд.
- Јањевић 2009в: Милутин Јањевић (прир), *Уговор о функционисању Европске уније*, у: *Консолидовани уговор о Европској унији – од Рима до Лисабона*, Службени гласник, Београд.
- Кимлика 2004: Вил Кимлика, *Мултикултурализам – Мултикултурно йраћансйво*, ЦИД/Подгорица-Јесенски и Турк/Загреб.
- Кошутић 2009: Будимир Б. Кошутић, *Основи йрава Европске уније*, Правни факултет Универзитета у Београду/Центар за издаваштво и информисање, Београд.

- Марковић 1996: Предраг Ј. Марковић, „Схватање Европе код Срба у модерном добу“, у: Милош Кнежевић, *Србија и Европа – Европски културни идентитети и национални идентитети европских народа – њихово место и перцепције српског културног идентитета у европској култури*, Дом културе Студентски град, Београд.
- Медовић 2009: Владимир Медовић, *Међународни споразуми у праву Европске уније*, Службени гласник, Београд.
- Месић 2006: Милан Месић, *Мултикултурализам – Друштвени и теоријски изазов*, Школска књига, Загреб.
- Migrations and Social Integration of Migrants – Valorisation of research on migration and immigration funded under 4th and 5th European Framework Programmes of Research*, European Commission, Brussels, 2003.
- Petrović, Radaković 2013: Pero Petrović, Milovan Radaković (ed.), *National and European Identity in the Process of European Integration*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade.
- Прокопијевић 2009: Мирослав Прокопијевић, *Европска унија – Увод*, Службени гласник, Београд.
- RESOLUTION 1244 (1999), United Nations Security Council, New York, S/RES/1244 1999.
- Стефановић-Штамбук 2008: Јелица Стефановић-Штамбук, „Теоријски и истраживачки проблеми међународних студија: случајеви европске интеграције и дипломатије“, у: *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 04/2008.
- Стефановић-Штамбук 2010: Јелица Стефановић-Штамбук, „Европска унија на путу ка обједињујућој дипломатији“, у: *Изазови европских интеграција*, Службени гласник, Београд, бр. 8/2010.
- Стојковић 2008: Бранимир Стојковић, *Европски културни идентитети*, ЈП Службени гласник, Београд.
- Указ о пројашењу Закона о култури, у: Службени гласник, Београд, бр. 72/2009.
- Устав Републике Србије, уредник Јовица Трукуља, Службени Гласник, Београд, 2010.
- Thaçi Hashim, Dačić Ivica, Ashton Catherine, *Implementation Plan*, Brussels, 22. May 2013.
- Хантингтон 1998: Самјуел П. Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД, Подгорица.
- Хартли 2007: Џон Хартли, *Креативне индустрије*, Клио, Београд.

Интернет извори

- Barbier Christophe, *L'Express rejoue* “Paroles de Français”, http://www.lexpress.fr/actualite/politique/l-express-rejoue-paroles-de-francais_961325.html
- Вакањац Миленко, *Крај Немачке утопије зване мултикултуралност*, http://www.srpska-dijaspورا.org/index.php?option=com_content&view=article&id=295:kraj-nemake-utopije-zvane-multikulturalnost&catid=45:regije&Itemid=140
- Cameron David, *PM's speech at Munich Security Conference*, <http://www.number10.gov.uk/news/speeches-and-transcripts/2011/02/pms-speech-at-munich-security-conference-60293>.

Deklarata e Pavarësisë së Kosovës, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,100>.

Дојовор о рејионалном ѱредсћаваљању и сарадњи, <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=168200>.

Заједничка акција Савета 2008/124/ЦФСР од 4. фебруара 2008. о Мисији владавине ѱрава Евројске уније на Косову, ЕУЛЕКС Косово, [http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council_JA_on_EULEX_Kosovo-Serbian-\(Final\).pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council_JA_on_EULEX_Kosovo-Serbian-(Final).pdf).

Integration: Merkel erklärt Multikulti für gescheitert, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/integration-merkel-erklaert-multikulti-fuer-gescheitert-a-723532.html>.

Ligjin për institucionet e kulturës, <http://www.gazetazyrtare.com/>.

Neuding Paulina, *The Cultural Contradictions of Multiculturalism*, <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-cultural-contradictions-of-multiculturalism>.

Формиран ѱим за имѱлементијацију сѱоразума са Приштином, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=188569>.

Nenad A. VASIĆ

MULTICULTURALISM IN KOSOVO AND METOHIA

Summary

Culture and especially multiculturalism is an important element in European Union including the Republic of Serbia with Autonomous Province of Kosovo and Metohia. It is important to mention that culture is the part of *acquis communautaire* of European Union. Based on it, a degree of some state connection that is its legal system is applicably determined, including the law on the culture of equal citizens of the state's members, and the ones being in the accession process. During the 90-s of the 20th century in Europe, and especially in European Union besides legal regulations of this matter between the officials of the European Commission, commissioners and experts, there were important discussions and it was being sought for the pattern of public politics regarding the issue of culture, multiculturalism in the context of assimilation and integration of immigrants into the full-member states. Generally speaking, the officials in power are leading a multicultural politics of assimilation and integration of the immigrants into the member states, and encouraging and promoting the same approach in the states in the status of candidate and the ones in the process of accession. Multiculturalism in European sense means an equal opportunity accompanied by cultural diversity being implemented in the atmosphere of mutual tolerance between people and nationals at specific area.

Key words: Republic of Serbia, Kosovo and Metohia, European Union, Brussels, culture, multiculturalism, interculturalism, negotiations.